Volum coordonat de
Adrian Roşan

POLIROM

PSIHOPEDAGOGIE SPECIALĂ

Modele de evaluare şi intervenţie

Ştiinţele educaţiei
Structuri, conţinuturi, tehnici

25798

Volum coordonat de
Adrian Roşan

PSIHOPEDAGOGIE SPECIALĂ

Modele de evaluare şi intervenţie

C-286175Y

286175
UNIVERSITATEA
"DUNĂREA DE JOS" GALAŢI
BIBLIOTECA 2

POLIROM
2015

Cuprins

Prezentarea autorilor 15

În loc de prefaţă. Şcoala clujeană de psihopedagogie specială. Repere istorice (*Vasile Preda*) 19

Partea I

Cercetare, educaţie şi calitatea vieţii
în contextul dizabilităţii

Capitolul 1. *Repere ştiinţifice pentru optimizarea educaţiei speciale, educaţiei specializate şi integrate/incluzive* (Vasile Liviu Preda) 27

1.1. Introducere 27

1.2. Stimularea şi educaţia timpurie bazată pe interacţiunile dintre potenţialităţile înnăscute şi abilităţile dobândite 28

1.3. Repere psihologice şi psihopedagogice ale instrucţiei şi educaţiei copiilor şi tinerilor cu dizabilităţi 30

1.3.1. Principiul învăţării prin acţiune 30

1.3.2. Principiul construcţiei componenţiale şi ierarhice a structurilor intelectuale 31

1.3.3. Principiul psihogenetic al stimulării şi accelerării dezvoltării stadiale a inteligenţei şi al dezvoltării capacităţilor de învăţare 32

1.3.4. Aplicarea teoriei şi metodologiei învăţării mediate şi a programului de îmbogăţire instrumentală 35

1.3.5. Rolul metacogniţiei în învăţare 38

1.3.5.1. Relaţiile dintre metacogniţie şi stilurile de învăţare 39

1.3.5.2. Particularităţi ale metacogniţiei la elevii cu dificultăţi de învăţare şi la elevii cu dizabilităţi intelectuale 40

1.4. Aportul psihologiei cognitive pentru un învăţământ „strategic" 42

1.5. Principiul stimulării şi dezvoltării motivaţiei pentru învăţare 42

1.6. Principiul dezvoltării inteligenţei emoţionale 44

Referinţe bibliografice 45

Capitolul 2. *Problematizări şi explicitări ale cunoaşterii socioumanului* (Petru Iluţ) 48

2.1. Interogaţii fundamentale 48

2.2. Cunoaşterea comună şi cunoaşterea sistematică 51

2.3. Taxonomia metodelor 56

2.4. Dificultăţi, avantaje şi dezavantaje ; strategii metodologice optimale 59
2.4.1. Experimentul 59
2.4.2. Probleme ale anchetei sociologice şi ale sondajului de opinie 60
2.4.3. Probleme, avantaje şi dezavantaje ale observaţiei sistematice (structurată şi participativă) 66
2.4.4. Strategii metodologice optimale 72
Referinţe bibliografice 74

Capitolul 3. *Dimensiuni şi metode de evaluare a calităţii vieţii în contextul dizabilităţii* (Iulian Pah, Vasile Radu Preda) 77
3.1. Problematica definirii calităţii vieţii 77
3.1.1. O definiţie multidimensională a calităţii vieţii 78
3.1.2. Domeniile calităţii vieţii 81
3.1.3. Calitatea vieţii : un concept multidimensional 85
3.2. Măsurarea calităţii vieţii din punct de vedere obiectiv şi subiectiv 86
3.2.1. Instrumente de măsură a calităţii obiective a vieţii 87
3.2.2. Evaluarea bunăstării subiective 88
3.3. Evaluarea progreselor medicinei cu impact asupra calităţii vieţii 91
3.4. Măsurarea calităţii vieţii în domeniul dizabilităţilor 92
Referinţe bibliografice 95

Partea a II-a

Tipuri de dizabilităţi – modele de evaluare şi intervenţie

Capitolul 4. *Dizabilitatea intelectuală* (Adrian Roşan, Cristina Bălaş-Baconschi) 99
4.1. Definiţii şi caracteristici 99
4.1.1. Criteriile de diagnostic 100
4.1.2. Caracteristicile asociate 102
4.1.3. Prevalenţa 102
4.1.4. Debutul 102
4.1.5. Diagnosticul diferenţial 103
4.1.6. Comorbiditatea 103
4.1.7. Tulburarea de dezvoltare globală 104
4.1.8. Dizabilitatea intelectuală nespecifică (tulburarea intelectuală de dezvoltare) 104
4.1.9. Sistemele de clasificare 104
4.2. Etiologia 107
4.3. Modele de evaluare 107
4.3.1. Metoda observaţiei 108
4.3.2. Testele 109
4.3.3. Evaluarea inteligenţei 111
4.3.3.1. Perspective contemporane asupra evaluării inteligenţei 112
4.3.3.2. Evaluarea dinamică, reglarea şi dizabilitatea intelectuală 113
4.3.4. Instrumente de măsurare a comportamentului adaptativ 113
4.4. Efectele comportamentale ale sindroamelor genetice cu dizabilitate intelectuală 115
4.5. Intervenţii psihopedagogice 117
4.5.1. Programele de intervenţie timpurie 117
4.5.2. Planul educaţional individualizat 118
4.5.3. Învăţarea mediată ca strategie folosită la copiii cu dizabilităţi intelectuale 120
4.5.4. Predarea pe mai multe niveluri 121
Referinţe bibliografice 122

Capitolul 5. *Dizabilităţile auditive* (Carolina Bodea Haţegan) 124
5.1. Definiţii şi caracteristici 124
5.2. Etiologia 127
5.2.1. Repere în etiologia dizabilităţii auditive 127
5.2.2. Patologii care conduc la pierderea auzului şi caracteristici ale pierderii auzului 129
5.3. Modele de evaluare 132
5.3.1. Evaluarea audiologică 132
5.3.2. Evaluarea limbajului verbal 133
5.3.3. Aspecte ale structurării comunicării nonverbale 136
5.3.3.1. Comunicarea nonverbală – specificităţi 136
5.3.3.2. Limbajul mimico-gestual 137
5.3.3.3. Sistemul dactil 138
5.3.3.4. Sistemele nonverbale de sprijin al comunicării verbale 139
5.3.3.5. Comunicarea totală 140
5.3.4. Implicaţiile dizabilităţii auditive şi ale sistemului de comunicare asupra dezvoltării funcţiei cognitive – aspecte ale demersului de evaluare 141
5.4. Intervenţii psihopedagogice 142
5.4.1. Screening-ul şi intervenţia timpurie 142
5.4.2. Programe de intervenţie timpurie 144
5.4.3. Terapia auditiv-verbală 145
5.4.4. Intervenţia bazată pe dezvoltarea abilităţilor de labio-lectură 147
Referinţe bibliografice 149

Capitolul 6. *Dizabilităţile vizuale* (Roxana Elena Cziker, Andrea Hathazi) 152
6.1. Definiţii şi caracteristici 152
6.2. Etiologie 154
6.3. Modele de evaluare 155
6.3.1. Evaluarea psihoeducaţională în contextul dizabilităţilor vizuale 155
6.3.2. Instrumente de evaluare 157
6.3.3. Evaluarea vederii funcţionale 159
6.3.3.1. Evaluarea funcţiilor vizuale 159
6.3.3.2. Examenul sensibilităţii cromatice 161
6.3.3.3. Binocularitatea, strabismul şi orientarea vizuală în spaţiu 161
6.3.3.4. Acomodarea şi convergenţa 162
6.3.3.5. Contrastul şi măsurarea sensibilităţii de contrast 163
6.3.3.6. Stimularea şi trainingul vizual 164
6.3.3.7. Modelul stimulării vizuale dezvoltat de Natalie Barraga 168
6.4. Intervenţii psihopedagogice 170
6.4.1. Stimularea sensibilităţii tactile 170
6.4.1.1. Introducere 170
6.4.1.2. Discriminarea şi identificarea tactilă a texturii obiectelor 173
6.4.1.3. Utilitatea abilităţilor tactile 173
6.4.2. Explorarea şi percepţia tactil-kinestezică a imaginilor tactile. Îndrumător pre-Braille 175
6.4.2.1. Modalitatea de realizare a imaginilor tactile 177
6.4.2.2. Obiectivele îndrumătoarelor pre-Braille 178
6.4.3. Intervenţie în dezvoltarea abilităţilor de scris-citit 178
6.4.3.1. Sistemul de scriere Braille 179
6.4.4. Dezvoltarea deprinderilor de orientare şi mobilitate 182
Referinţe bibliografice 184

Capitolul 7. *Dizabilităţile multiple* (Andrea Hathazi) 187
7.1. Definiţii şi caracteristici 187
7.2. Etiologie 189
7.3. Modele de evaluare 189
7.3.1. Aspecte vizate prin evaluare 189
7.3.2. Evaluarea funcţională sau ecologică 191
7.3.2.1. Obţinerea informaţiei de la părinţi, profesori, vecini, specialişti, prieteni, cunoştinţe prin interviuri şi chestionare 192
7.3.2.2. Inventarul privind repertoriul elevului 192
7.3.2.3. Metoda observaţiei în evaluarea funcţională 192
7.3.3. Selectarea instrumentelor de evaluare 193
7.3.4. Scale de dezvoltare utilizate în evaluarea persoanelor cu dizabilităţi multiple 194
7.4. Intervenţii psihopedagogice 197
7.4.1. Principii în intervenţie 198
7.4.2. Modele de intervenţie 199
7.4.3. Dezvoltarea obiectivelor şi a finalităţilor prin stabilirea priorităţilor în intervenţie 201
7.4.3.1. Analiza rutinelor 202
7.4.3.2. Matricea rutinelor 202
7.4.3.3. Dezvoltarea planului de intervenţie personalizat 202
7.4.3.4. Elementele componente ale planului de intervenţie personalizat 203
7.4.4. Dizabilităţi multiple şi curriculum 203
Referinţe bibliografice 207

Capitolul 8. *Tulburările de limbaj şi comunicare* (Carolina Bodea Haţegan) 212
8.1. Definiţii şi caracteristici 212
8.1.1. Modelele explicative ale tulburărilor de limbaj 212
8.1.1.1. Modelul sistemic 212
8.1.1.2. Modelul categorial 213
8.1.1.3. Modelul tulburărilor specifice 213
8.1.1.4. Modelul descriptiv al nivelului de dezvoltare 213
8.1.2. Clasificarea tulburărilor de limbaj – criterii şi taxonomii 216
8.1.3. Tulburări specifice şi nonspecifice de limbaj 220
8.1.4. Clasificarea tulburărilor de limbaj şi comunicare conform *DSM-5* 221
8.2. Etiologie 223
8.3. Modele de evaluare 224
8.3.1. Semne distinctive ale tulburărilor de limbaj şi comunicare pe intervale de dezvoltare (0-11 ani) 224
8.3.1.1. Direcţii de sceening în tulburările de limbaj şi comunicare 224
8.3.1.2. Particularităţile dezvoltării limbajului şi comunicării – indicatori de screening 226
8.4. Intervenţii psihopedagogice 233
Referinţe bibliografice 241

Capitolul 9. *Tulburările de învăţare* (Carmen David) 244
9.1. Definiţii şi caracteristici 244
9.1.1. Scurt istoric al preocupărilor privind tulburările de învăţare 244
9.1.2. Scurt istoric al definirii tulburărilor de învăţare 245
9.1.3. Evoluţie. Definire, identificare, clasificare, terminologie, prevalenţă 247
9.1.3.1. Definire şi clasificări 247
9.1.3.2. Delimitări conceptuale 249

9.1.4. Caracterizarea tulburărilor specifice. Definire, clasificări, diagnostic şi intervenţie 250
9.1.4.1. Dislexia 250
9.1.4.2. Disgrafia 254
9.1.4.3. Discalculia 256
9.2. Etiologie 259
9.3. Modele de identificare a tulburărilor de învăţare 259
9.3.1. Modelul discrepanţei dintre performanţa şcolară şi nivelul abilităţii intelectuale 259
9.3.2. Modele de identificare bazate pe profilul de performanţă 260
9.3.3. Modelul performanţei şcolare scăzute 261
9.3.4. Modelul răspunsului la intervenţie 261
9.4. Intervenţii psihopedagogice 262
9.4.1. Intervenţii psihopedagogice în dislexie 262
9.4.2 Intervenţii psihopedagogice în disgrafie 264
9.4.3. Intervenţii psihopedagogice în discalculie 264
Referinţe bibliografice 265

Partea a III-a

Sindroame şi tulburări specifice în contextul dizabilităţii

Capitolul 10. *Tulburările din spectrul autist* (Cristina Bălaş-Baconschi) 271
10.1. Definiţii şi caracteristici 271
10.1.1. Descrierea tulburărilor din spectrul autist 272
10.1.1.1. Autismul infantil 273
10.1.1.2. Sindromul Asperger 276
10.1.1.3. Autismul atipic 279
10.2. Etiologia 279
10.2.1. Teoriile psihogenetice 280
10.2.2. Teoriile neuropsihologice 280
10.2.2.1. *Theory of Mind* 281
10.2.2.2. Teoria slabei coerenţe centrale 281
10.2.2.3. Teoria funcţiilor executive 281
10.2.2.4. Teoria „gândirii oarbe" 282
10.2.3. Baza biologică a autismului 282
10.3. Modele de evaluare 284
10.3.1. Evaluarea dezvoltării psihice 284
10.3.2. Scalele de evaluare specifice pentru TSA 285
10.3.2.1. Chestionarul diagnostic E2 Rimland 286
10.3.2.2. Scala de evaluare a comportamentelor de tip autist (ECA) 286
10.3.2.3. Scala de evaluare a autismului infantil Schopler 287
10.3.2.4. Profilul Psihoeducaţional Schopler (PPE) 287
10.3.2.5. Scala australiană pentru sindromul autist (ASAS) 287
10.4. Intervenţii psihopedagogice 288
10.4.1. Programele educaţional-comportamentale 290
10.4.2. Programele de stimulare precoce 292
10.4.2.1. Intervenţie şi programe terapeutice de stimulare precoce la copiii cu autism sau cu sindrom Asperger 292
10.4.2.2. Comunicarea augmentativă şi alternativă 293

10.4.3. Programele educaţionale 293
10.4.3.1. Activităţi de terapie educaţională 294
10.4.3.2. Programul TEACCH 294
10.4.3.3. Programul ABA 297
10.4.3.4. Programul DT 298
10.4.3.5. Scenariile sociale 299
Referinţe bibliografice 301

Capitolul 11. *Particularităţi somato-psihice ale copiilor cu infirmitate motorie cerebrală. Evaluare şi intervenţii terapeutice multidisciplinare* (Vasile Liviu Preda) 304
11.1. Definiţie şi carateristici 304
11.2. Evaluarea tulburărilor motorii decelabile clinic 305
11.3. Evaluarea clinică globală 306
11.4. Evaluarea neuropsihologică a copiilor cu IMC 307
11.4.1. Procese psihice şi abilităţi investigate cu bateria neuropsihologică NEPSY 308
11.4.1.1. Evaluarea capacităţilor atenţionale la copii 308
11.4.1.2. Examenul competenţelor vizuo-spaţiale 308
11.5. Funcţionarea intelectuală, limbajul şi comunicarea verbală la copii cu IMC 310
11.5.1. Tulburări în achiziţia limbajului şi în comunicare în cazul copiilor cu IMC 311
11.5.2. Disfuncţii cognitive şi afective la copiii şi tinerii cu IMC 313
11.6. Terapiile multidisciplinare specifice şi educaţia psihomotorie la copiii cu IMC 314
11.6.1. Utilitatea evaluărilor funcţionale în terapia IMC 314
11.6.2. Evaluarea şi terapia copiilor cu IMC realizată de psihomotrician şi kinetoterapeut 315
Referinţe bibliografice 320

Capitolul 12. *Sindromul Down* (Andrea Hathazi, Adrian Roşan) 322
12.1. Definiţii şi caracteristici 322
12.1.1. Dezvoltarea motorie 323
12.1.2. Dezvoltarea limbajului 323
12.1.3. Deficienţele auditive 324
12.1.4. Memoria verbală 324
12.1.5. Procesarea vizuo-spaţială 325
12.1.6. Dezvoltarea socială şi comportamentală 325
12.2. Modele de evaluare 325
12.2.1. Evaluarea abilităţilor de limbaj şi comunicare 326
12.2.2. Instrumente de evaluare 326
12.3. Intervenţii psihopedagogice 327
12.3.1. Nevoia pentru intervenţii *evidence-based* 327
12.3.2. Abilităţile prelingvistice 330
12.3.3. Conştiinţa şi analiza fonologică 330
12.3.4. Dezvoltarea vocabularului 330
12.3.5. Programul Hanen 331
12.3.6. Aspecte ale inteligibilităţii vorbirii 332
12.3.7. Etapa celor două cuvinte 332
12.3.8. Etapa celor trei cuvinte 333
12.3.9. Dezvoltarea limbajului complex şi a sintaxei 333
12.3.10. Dezvoltarea funcţiei pragmatice. Metode şi programe 334
12.3.11. Relaţia dintre literaţie, limbaj şi cogniţie 334
12.3.12. Dezvoltarea limbajului prin implementarea programelor bazate pe dezvoltarea lexiei 335
12.3.13. Abordarea problemelor comportamentale 337
12.3.14. Aspectele legate de incluziune 337
Referinţe bibliografice 338

Capitolul 13. *Bâlbâiala – modele de evaluare şi intervenţie* (Ioan Moldovan, Adrian Roşan) 340
13.1. Definire şi caracteristici 340
13.1.1. Indicatori de risc în screeningul bâlbâielii 343
13.1.2. Indicatori la nivelul vorbirii copilului 344
13.1.3. Indicatori comportamentali în bâlbâială 344
13.1.4. Indicatori ai simptomelor asociate bâlbâielii 346
13.1.5. Indicatori autoperceputi ai bâlbâielii 347
13.2. Forme şi caracteristici ale bâlbâielii 348
13.2.1. Bâlbâiala primară 349
13.2.1.1. Particularităţi fonoarticulatorii 349
13.2.1.2. Particularităţi prozodice 350
13.2.1.3. Particularităţi respiratorii 350
13.2.1.4. Particularităţi comportamentale 350
13.2.2. Bâlbâiala secundară 351
13.2.2.1. Particularităţi fonoarticulatorii 351
13.2.2.2. Particularităţi prozodice 352
13.2.2.3. Particularităţi respiratorii 352
13.2.2.4. Particularităţi ale citirii 352
13.2.2.5. Particularităţi ale scrisului 353
13.2.2.6. Particularităţi comportamentale 353
13.3. Tipuri de bâlbâială 353
13.4. Etiologia bâlbâielii 354
13.4.1. Factori neurofiziologici 355
13.4.1.1. Rolul deficitelor funcţionării motorii în producerea bâlbâielii 358
13.4.1.2. Imagistică funcţională în producerea vorbirii 358
13.4.2. Factori psihologici 359
13.5. Parentingul şi bâlbâiala 362
13.6. Modele de evaluare a bâlbâielii 363
13.6.1. Diagnostic diferenţial 364
13.6.2. Scala de examinare subiectivă a severităţii bâlbâielii 365
13.6.2.1. Instrucţiuni 365
13.6.2.2. Evaluarea subiectivă a distribuţiei dificultăţilor 365
13.6.2.3. Evaluarea obiectivă a articulării 366
13.6.2.4. Reprezentarea bâlbâielii proprii de către persoana care se bâlbâie 368
13.7. Intervenţii psihopedagogice 369
13.7.1. Structura intervenţiei psihopedagogice complexe în bâlbâială 370
13.7.2. Obiectivele planului de terapie şi reabilitare complexă 370
13.7.3. Metode şi tehnici de terapie şi reabilitare 371
13.7.3.1. Terapia simptomatică 371
13.7.3.2. Psihoterapia 372
13.8. Sugestii de atitudini şi comportamente pentru părinţii copilului care se bâlbâie 380
Referinţe bibliografice 381

Capitolul 14. *Deficitul de atenţie cu/fără hiperactivitate (ADHD) Modele de evaluare şi intervenţie* (Adrian Roşan) 385
14.1. Definiţii şi caracteristici 385
14.2. Etiologie 390
14.2.1. Factorii neurologici 390
14.2.2. Complicaţiile din perioada peri- şi postnatală 390
14.2.3. Factorii genetici 391
14.3. Modele de evaluare 391
14.4. Intervenţii psihopedagogice 399
14.4.1. Programul *Making Choices – Social Problem-Solving Skills for Children* 404
Referinţe bibliografice 406

Partea a IV-a

Sisteme de suport şi intervenţie în contextul dizabilităţii şi al supradotării

Capitolul 15. *Evaluarea şi intervenţia timpurie în cazul copiilor la risc şi cu dizabilităţi în perioada copilăriei mici* (Carmen Costea-Bărluţiu) 411

15.1. Introducere. Cadru conceptual al intervenţiei timpurii 411
15.2. Aspecte ale evaluării în copilăria timpurie 412
15.2.1. Scopurile evaluării copilului antepreşcolar 412
15.2.2. Metode şi tehnici de evaluare a copilului în primii ani de viaţă 413
15.2.2.1. Metode de evaluare neuropsihologică directă a copilului 413
15.2.2.2. Evaluarea complexă a psihomotricităţii şi dezvoltării socioafective 417
15.2.2.3. Evaluarea indirectă a copilului 423
15.2.2.4. Identificarea timpurie a unor tulburări severe 428
15.3. Servicii şi programe de intervenţie timpurie 430
15.3.1. Beneficiari ai serviciilor de intervenţie timpurie 430
15.3.2. Principii şi scopuri ale intervenţiei timpurii 431
15.3.3. Eficienţa intervenţiei timpurii 432
15.3.3.1. Studii realizate pentru testarea eficienţei 433
15.3.3.2. Asigurarea calităţii programelor pentru creşterea eficienţei intervenţiei 434
15.3.4. Caracteristici şi roluri ale specialiştilor din domeniile intervenţiei timpurii şi sănătăţii mentale a sugarului şi copilului mic 435
15.3.5. Abordarea holistică a sugarului şi copilului mic 437
15.3.5.1. Rolul familiei în creşterea eficienţei intervenţiei timpurii 437
15.3.6. Programe şi modele de intervenţie timpurie 438
15.3.6.1. Dezvoltarea curriculară în intervenţia timpurie 438
15.3.6.2. Modele de intervenţie axate pe copii 440
15.3.6.3. Modele de intervenţie de tip ecologic şi sistemic 443
15.4. Aspecte etice în cadrul intervenţiei timpurii 453
Referinţe bibliografice 453

Capitolul 16. *Sisteme de comunicare alternative şi augmentative* (Ioana Tufar) 457

16.1. Definiţii şi caracteristici 457
16.2. Clasificare 458
16.2.1. Obiectele de referinţă 458
16.2.1.1. Pictogramele 459
16.3. Cartea de comunicare personalizată 466
16.4. Semnele gestuale 467
16.5. Sisteme *high-tech* de comunicare alternativă şi augmentativă 469
16.6. Modele de evaluare 471
16.6.1. Intervenţii psihopedagogice 472
Referinţe bibliografice 474

Capitolul 17. *Tehnologiile de acces în educaţia specializată şi incluzivă* (Marian Pădure) 477

17.1. Introducere 477
17.2. Tehnologiile de acces 478
17.3. Designul universal 479
17.4. Designul universal pentru învăţare 481
17.5. Accesibilitatea online 483
17.6. Tehnologii de acces specifice pentru utilizatorii cu diferite dizabilităţi 485
17.6.1. Scurt istoric 485

17.6.2. Tehnologii de acces pentru persoanele cu dizabilităţi vizuale 486
17.6.2.1. Aplicaţii de amplificare 487
17.6.2.2. Televizorul cu circuit închis 487
17.6.2.3. Cititorul de ecran 487
17.6.2.4. Echipamente de redare a informaţiilor în Braille 488
17.6.2.5. Telefoanele inteligente 488
17.6.2.6. Aplicaţiile de recunoaştere a textului 488
17.6.2.7. Lector de cărţi 489
17.6.2.8. DAISY 489
17.6.3. Tehnologii de acces pentru persoanele cu dizabilităţi de auz 490
17.6.4. Tehnologii de acces pentru persoanele cu deficienţe neuromotorii şi mobilitate redusă 491
17.6.5. Tehnologii de acces pentru persoanele cu dizabilităţi cognitive şi dificultăţi de învăţare 492
17.7. Integrarea tehnologiilor de acces în proiecte educaţionale 495
17.8. Concluzii 499
Referinţe bibliografice 500

Capitolul 18. *Conceptualizări moderne ale supradotării şi talentului şi practici educaţionale de sprijinire a elevilor capabili de performanţe înalte* (Ileana Fritea) 502
18.1. Conceptualizarea supradotării şi dezvoltării talentului 503
18.2. Practici de identificare a elevilor capabili de performanţe înalte 510
18.3. Practici de suport în educaţia elevilor capabili de performanţe înalte (*talent support*) 512
18.3.1. Accelerarea curriculară 513
18.3.2. Impactul programelor de accelerare curriculară 515
18.3.3. Îmbogăţirea curriculară (*curriculum enrichment*) 516
18.4. Serviciile de consiliere psihopedagogică adresate elevilor capabili de performanţe înalte 519
18.5. Concluzii 521
Referinţe bibliografice 522

Capitolul 19. *Elemente de consiliere psihologică şi psihoterapie a persoanelor cu dizabilităţi şi a familiilor acestora* (Carmen Costea-Bărluţiu) 525
19.1. Definiţii şi concepte generale 525
19.1.1. Consilierea persoanelor cu dizabilităţi 527
19.1.2. Intervenţia psihoterapeutică pentru persoanele cu dizabilităţi 529
19.1.3. Comparaţia consiliere psihologică - psihoterapie 531
19.1.4. Relaţia terapeutică şi contractul terapeutic 531
19.2. Modele de evaluare în sănătatea mentală a persoanelor cu dizabilităţi 534
19.2.1. Probleme şi simptome psihice la persoanele cu dizabilităţi 534
19.2.2. Specificul evaluării sănătăţii mentale la persoanele cu dizabilităţi 536
19.3. Orientări teoretice şi modele de intervenţie prin consiliere şi psihoterapie la persoanele cu dizabilităţi 539
19.3.1. Psihanaliza şi terapia psihodinamică 540
19.3.2. Teoria şi terapia adleriană (individuală) 543
19.3.2.1. Terapia de orientare existenţialistă 544
19.3.3. Terapia şi consilierea centrate pe persoană 544
19.3.4. Terapia behavioristă (comportamentală) 546
19.3.4.1. Terapia cognitivă 547
19.3.4.2. Terapia cognitiv-comportamentală 547
19.3.4.3. Teoria constructivistă 549
19.3.5. Terapia familială sistemică 549
19.3.5.1. Abordarea terapeutică a reacţiilor de doliu în familia copilului cu dizabilităţi 552

19.3.6. Terapia şi consilierea de grup 556
19.3.6.1. Model de terapie de grup prin utilizarea terapiei realităţii 557
19.4. Concluzii 559
Referinţe bibliografice 559

Glosar 563
Referinţe bibliografice 575